

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Любомира Драгомирова Косва-Димитрова, член на научно жури по процедура за защита на дисертационен труд за ОНС „доктор“, съгласно Заповед № РД-06-25/27.01.2026 г. на Ректора на ИУ-Варна

Докторант: Ваня Петрова Христова

Тема: „Вътрешен финансов контрол в икономическите групи“

Научен ръководител: доц. д-р Светлозар Димитров Стефанов

Област: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.8. Икономика,

Научна специалност: Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност

1. Обща информация за кандидата

Ваня Христова е редовен докторант към катедра „Счетоводна отчетност“ на ИУ-Варна. Тя притежава солидна практическа подготовка като главен счетоводител и контролор по доставките (в „Албена“ АД и „Перпетуум Мобиле БГ“ АД), което придава на дисертацията прагматичен характер.

2. Актуалност и значимост на изследваната проблематика

Представеният дисертационен труд е посветен на значима, актуална и с подчертано практическо приложение научна проблематика - вътрешният финансов контрол в икономическите групи. Темата е особено важна в условията на нарастваща сложност на корпоративните структури, засилени изисквания към надеждността на финансовата отчетност, повишени очаквания за прозрачност и интегриране на риск-базирани и ESG-ориентирани подходи в системите на управление. Това е изрично заявено и в увода на труда, където се подчертава, че българската литература е фокусирана преимуществено върху вътрешния контрол и одита в публичния сектор, докато корпоративният сектор и по-специално икономическите групи остават недостатъчно изследвани.

Актуалността на темата се обуславя и от необходимостта от адаптиране на международни модели, включително COSO, към особеностите на българската корпоративна среда, както и от практическата необходимост да се разработят приложими инструменти за измерване на качеството и прозрачността на вътрешния финансов контрол.

3. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави и заключение с общ обем от 298 страници, от които 1 заглавна страница, 3 страници съдържание, 5 страници увод, 244 страници изложение, 6 страници заключение, 16 страници използвана литература и 23 страници приложения. Цитирани са 113 източника на английски език, 60 - на български език и 49 нормативни документа (актове, стандарти, директиви). Фокусът е върху слабо

изследвана в България проблематика - спецификата на вътрешният финансов контрол в рамките на икономическите групи.

Структурата е логически издържана и следва последователна изследователска линия - от теоретико-методологичните основи, през спецификата на вътрешния финансов контрол в икономическите групи, до практико-приложните аспекти, включително емпирично изследване в икономическата група на „Албена“ АД. Налице е приемственост между отделните части, а изложението следва поставената цел и задачи.

Първа глава е посветена на теоретико-методологичните аспекти на вътрешния финансов контрол и управлението на риска. Извършен е критичен паралел между концепциите на COSO, CoCo и Sarbanes-Oxley. Авторът успешно адаптира петте компонента на COSO към нуждите на икономическите групи, като разглежда контролната среда като обединяващ фактор за отделните дъщерни дружества.

Втора глава разглежда особеностите, организацията и методиката на вътрешния финансов контрол в икономическите групи. Особено внимание заслужава частта, изследваща контрола върху трансферното ценообразуване и вътрешногруповите разчети. Докторант Христова разглежда и темата за ESG рисковете, обосновавайки необходимостта те да бъдат част от вътрешния финансов контрол в контекста на новата европейска регулаторна рамка (CSRD).

Трета глава съдържа практико-приложните аспекти, емпиричната част, анализ в контекста на ESG рисковете и препоръки за усъвършенстване на системата за вътрешен финансов контрол в „Албена“ АД. Емпиричното изследване е проведено чрез авторски композитни индекси за качество на контрола и прозрачност. Използването на статистически методи (регресионен анализ) с данни от „Албена“ АД демонстрира високото ниво на аналитични умения на докторанта.

4. Оценка на целта, задачите, обекта, предмета, тезата и хипотезите

В увода на дисертацията ясно са формулирани обектът, предметът, целта, задачите, научната теза и работните хипотези. Обект на изследването е вътрешният финансов контрол като съвкупност от политики и процедури в икономическите групи, функциониращи в корпоративния сектор, с фокус върху туристическия сектор. Предмет на изследването са подходите, механизмите и инструментите, чрез които вътрешният финансов контрол се проектира и прилага на групово ниво, както и измерването на неговото качество и прозрачност чрез разработени индекси и връзката му с финансовото представяне на икономическата група на „Албена“ АД.

Целта на труда е формулирана прецизно: да се изследва организацията и методиката на вътрешния финансов контрол в икономическите групи, да се разработят методически подходи за измерване и да се извърши емпирично тестване на връзката между качеството на контрола и финансовото представяне. Поставените задачи са логично изведени от целта и са съобразени с предмета на изследването.

Научната теза е ясно формулирана: качеството на вътрешния финансов контрол в икономическите групи е системен фактор, определящ надеждността на консолидираната отчетност и имащ пряка връзка с финансовото представяне и нивото на оповестяване на контролните механизми. Формулирани са и две работни хипотези. Първата е свързана с Индекса на разкритията като индикатор за прозрачност, а втората - с връзката между качеството на вътрешния финансов контрол и показателите за финансово представяне.

Следва да се отбележи, че при изследване на втората хипотеза, избраният инструментариум по-скоро позволява установяване на статистическа зависимост и асоциативна връзка, като не доказва наличието на пряка причинно-следствена обусловеност.

5. Литературен обзор и теоретичната постановка

Дисертационният труд показва добра осведоменост по проблематиката и използва широк кръг български и чуждестранни литературни източници, нормативни актове, международни рамки и специализирани публикации. В теоретичната част са разгледани въпросите за генезиса и еволюцията на контрола, концептуалните основи на вътрешния контрол, разграничението между вътрешен контрол, вътрешен финансов контрол и вътрешен одит, ролята на управлението на риска и одитните комитети, приложимостта на COSO и съвременните тенденции, свързани с цифровизацията и ESG.

Положителна страна на труда е, че авторът прави опит да изясни отношението между понятията „вътрешен контрол“ и „вътрешен финансов контрол“, като приема, че второто е специализирана подсистема на първото. Това има методическа стойност и е една от полезните теоретични части на дисертацията.

Същевременно литературният обзор, макар и богат, на места има по-скоро описателен и компилативен характер. Авторът демонстрира ерудиция, но не винаги влиза достатъчно дълбоко в критичен диалог между различни теоретични позиции. Особено първата глава съдържа обширен исторически преглед, който би могъл да бъде редуциран без това да се отрази на научната стойност на труда. Напротив, по-стегнатото представяне би подобрило фокуса върху същинския изследователски принос.

6. Методология и изследователски инструментариум

Една от съществените силни страни на труда е използването на комбиниран методологически подход. Авторът прилага научно-теоретични и емпирични методи: теоретичен анализ, сравнителен, системен и логически анализ, документен анализ, интервюта, наблюдение, табличен метод, казусно изследване, статистическа обработка и регресионен анализ. Приложен е смесен методологически подход чрез съчетаване на количествени и качествени методи.

Съществен принос на автора е разработването и прилагането на два собствени инструмента: Индекс на разкритията на вътрешния финансов контрол и управлението на риска и Индекс за качеството на вътрешния финансов контрол. Именно чрез тези индекси е

извършено сравнително изследване на икономически групи от туристическия сектор и емпиричен анализ в групата на „Албена“ АД. Това е важно научно-приложно постижение.

Въпреки това, в методологичната част има редица предизвикателства. Самият автор посочва редица ограничения, свързани с достъпа до първични данни, неизчерпателния характер на индексите, ограничената представителност, сезонната специфика на сектора, субективния елемент при оценяването и ограничения времеви хоризонт. Тези ограничения са открито и честно заявени от автора и това следва да се оцени високо. В същото време, именно тези посочени ограничения очертават и основните уязвимости на емпиричната част.

Разработените индекси са интересни и приложими, но би било полезно да се представят по-детайлни аргументи относно устойчивостта на избраните показатели, чувствителността на скалите, вътрешната съгласуваност на измерването и ограниченията на експертната оценка.

7. Емпирична част и анализ на резултатите

Емпиричното изследване е структурирано в две основни направления: анализ на оповестяванията за вътрешния финансов контрол и управлението на риска при икономически групи от туристическия сектор и емпирична оценка на качеството на вътрешния финансов контрол и влиянието му върху финансовото представяне на икономическата група на „Албена“ АД.

Изборът на „Албена“ АД като основен обект на дълбочинно емпирично изследване е оправдан, доколкото става дума за реална икономическа група със сложна организационна структура и значим контролен контекст. Практическата приложимост на изследването е силна страна на труда.

Сред положителните резултати следва да се отбележи, че авторът не остава на ниво абстрактна постановка, а разработва и прилага конкретни измерители, извежда контролни показатели за мониторинг и формулира практически препоръки за усъвършенстване на системата за вътрешен финансов контрол в „Албена“ АД. Това показва добра връзка между научната постановка и нейното приложение в практиката.

Наред с това, в оценката на емпиричната част трябва да се посочат няколко критични момента. Изследването е концентрирано в рамките на ограничен брой предприятия и специфичен сектор с ясно изразена сезонност и ликвидни цикли. Авторът сам отбелязва, че резултатите не претендират за абсолютна представителност и не могат да бъдат директно генерализирани извън изследвания обхват.

Освен това зависимостта между качеството на вътрешния финансов контрол и финансовото представяне е чувствителна към множество външни фактори - пазарна среда, сезонност, структура на активите, инвестиционен цикъл, управленска ефективност и общи икономически условия. Поради това формулираните изводи трябва да се приемат с необходимата методологична умереност.

8. Научни и научно-приложни приноси

В заключението авторът формулира редица приноси, които могат да бъдат приети като реални и съществени. Сред тях изпъкват:

разкриване на особеностите на вътрешния финансов контрол в икономическите групи;

разширяване на теоретичната рамка чрез интегриране на риск-базиран подход и акцент върху ESG рисковете;

разработване на Индекс на разкритията на вътрешния финансов контрол и управлението на риска;

разработване и прилагане на Индекс за качеството на вътрешния финансов контрол на групово равнище;

формулиране на контролни показатели и препоръки за мониторинг и подобряване на вътрешния финансов контрол в „Албена“ АД.

По мое мнение приносите имат предимно научно-приложен и методически характер. Авторът умело адаптира, операционализира, измерва и прилага съществуващи концепции в нов контекст. Именно това е напълно релевантно и значимо за докторски труд в разглежданата научна специалност.

9. Критични бележки и препоръки

Наред с положителните страни, считам за необходимо да бъдат отбелязани следните по-важни бележки:

Теоретичната част е прекомерно обемна и на места с по-ниска степен на аналитична концентрация. На места преобладава описателният стил пред критичния анализ. Историческият обзор би могъл да бъде съкратен и по-силно подчинен на темата на дисертацията.

Разработените индекси са ценен принос, и тяхната надеждност и валидност могат да бъдат защитени по-убедително. Прилагането на скали за оценка (0, 0.5, 1) в индексите носи риск от субективност при експертната оценка. Препоръчително е бъдещо детайлизиране на индикаторите.

Емпиричното изследване е ограничено по обхват и това поставя естествени граници пред генерализирането на изводите.

Изводите относно връзката между качеството на вътрешния финансов контрол и финансовото представяне следва да бъдат формулирани по-предпазливо, с разграничаване между статистическа зависимост и причинно-следствена връзка.

Трудът би спечелил от по-детайлно разглеждане на алгоритмите за автоматизиран контрол в реално време (Continuous Auditing).

В дисертационния труд управлението на риска е разгледано като съществен елемент от системата на вътрешния финансов контрол, включително чрез риск-базиран подход, примерен риск регистър и анализ на контролната среда и мониторинга. В дисертацията не се посочва за наличие на изрично разработени механизми за регистрация и анализ на т.нар. „почти грешки“ като инструмент за ранно идентифициране на слабости в контролната система. От анализа на организационната среда по-скоро се извежда формализирана и йерархично структурирана култура на отчетност и докладване, отколкото култура на системно организационно учене чрез доброволно сигнализиране на “почти грешки” за настъпили отклонения. В бъдещо доразвиване на изследването би било полезно да се включи и този аспект, тъй като той има пряко отношение към ефективността на мониторинга, качеството на вътрешната комуникация и зрелостта на вътрешния финансов контрол.

10. Въпроси към докторанта

1. Какъв е оптималният баланс между налагането на строги централизирани стандарти от „дружеството-майка“ и запазването на оперативната самостоятелност на мениджърите в дъщерните дружества? Съществува ли риск прекомерният контрол да подтисне гъвкавостта на отделните бизнес единици?
2. В контекста на съвременните ERP и BI системи, как виждате трансформацията на вътрешния контрол от ретроспективен анализ към проактивен мониторинг? Може ли изкуственият интелект (AI) напълно да замени човешката преценка при идентифициране на сложни рискове като трансферното ценообразуване?
3. Как оценявате потенциала за интегриране на обективни математически модели (напр. Закона на Бенфорд за цифров анализ на транзакциите, M-Score на Бениш за откриване на счетоводни манипулации и др.) в предложената от Вас рамка? Смятате ли, че тези математически модели биха преодолели субективизма при оценката на контролната среда в сложни структури като „Албена“ АД и какви биха били основните бариери пред тяхното практическо въвеждане в българските икономически групи
4. Какво е Вашето мнение относно значението и практическата приложимост на системите за доброволно отчитане на почти грешки, като например CIRS, в контекста на вътрешния финансов контрол в икономическите групи? Смятате ли, че подобен подход би могъл да повиши ефективността на мониторинга, ранното идентифициране на слабости в контролната среда и организационното учене, и при какви условия неговото въвеждане би било реалистично в българската корпоративна практика?

11. Заключение

Дисертационният труд на Ваня Петрова Христова на тема „Вътрешен финансов контрол в икономическите групи“ представлява самостоятелно, завършено и значимо научно изследване по актуален проблем на счетоводната отчетност, контрола и анализа на

стопанската дейност. Трудът съдържа реални научно-приложни и методически приноси, основан е на добра теоретична подготовка, използва подходящ изследователски инструментариум и има практическа приложимост.

Давам своята **положителна оценка** и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Ваня Петрова Христова образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“.

Дата: 16.03.2026 г.

Рецензент:

доц. д-р Любомира Коева-Димитрова

Рецензия относно дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор”

1. Обща информация

Настоящата рецензия е изготвена от проф. д-р Фаня Аспарухова Филипова, катедра „Счетоводна отчетност“ при Икономически университет – гр. Варна, относно дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по обявена процедура от Икономически университет – Варна със заповед на ректора на ИУ – Варна за определяне на състав на научно жури № РД 06-25/27.01.2026 г. и решение на научното жури от 9.02.2026 г.

Автор на дисертационния труд е Ваня Петрова Христова, а темата на труда е „Вътрешен финансов контрол в икономическите групи“.

2. Данни за дисертанта (най-съществени елементи от професионалната биография на дисертанта, образование, данни за конкурса, изпълнение на учебните задължения, положени докторантски изпити и др.)

Ваня Петрова Христова е родена през 1993 г. в гр. Добрич. През периода 2008-2012 г. тя получава средното си образование, специалност „Счетоводна отчетност“ във Финансово-стопанска гимназия „Васил Левски“- гр. Добрич. През периода 2012-2016 г. тя се обучава в бакалавърската специалност „Счетоводство и контрол“ на Икономически университет- Варна, която завършва с отличен успех, и след това през учебната 2016-2017 г. завършва магистърска степен „Счетоводство и контрол“ в същия университет, отново с отличен успех. През 2018 г. успешно полага изпитите за докторант и е приета в редовна форма на докторантура в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ към катедра „Счетоводна отчетност“ при Икономически университет – гр. Варна. В периода 2018-2019 г. Ваня П. Христова успешно полага (с много добър и с отличен успех) 4те докторантски минимума. През периода 2018-2021 г. тя работи и по своя дисертационен труд, като е отчислена с право на защита в срок от пет години, считано от 01.02.2021 г. През периода на своето обучение (средно, висше образование и докторантура) Ваня П.

Христова работи като счетоводител в „Албена“ АД, кк Албена (2013-2019 г.), и като главен счетоводител в „Перпетуум Мобиле БГ“ АД, гр. Балчик (от 2019 г. до момента). На основание заповед на ректора на ИУ – Варна за определяне на състав на научно жури № РД 06-25/27.01.2026 г., е открита процедура по публична защита на дисертационния труд на Ваня П. Христова на тема **„Вътрешен финансов контрол в икономическите групи“**, в Икономически университет – Варна.

3. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България)

Представеният за обсъждане проект на дисертационен труд е посветен на важен и принципно – перманентно актуален въпрос: вътрешния финансов контрол и то не в отделна отчетна единица, а в по-сложни и мащабни финансово-икономически и отчетни структури – икономическите групи. Имайки предвид управленските проблеми, с които се сблъскват икономическите групи, включително и от гл. т. на вътрешния контрол (в т. ч. и финансов контрол), актуалността и дисертабилността на изследването, е очевидна.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд (съответствие на изискванията по чл. 34, ал. 2 и ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна), мнение относно коректността на автореферата на дисертационния труд и лексикалната и стиловата характеристика на текста

Трудът е в обем от 260 с., и се състои от увод, три глави – изложение, заключение, библиография, приложения (3 броя, около 25 стр.). Първите две глави са преди всичко теоретични, като основно се фокусират върху: същността, моделите на вътрешен контрол; управление на риска; ефективността на вътрешния финансов контрол, киберриска; същността, организацията и спецификата на вътрешния финансов контрол в икономическите групи; ИИ, ESG и вътрешния финансов контрол. Третата глава е с практико-приложна насоченост и разглежда въпросите на вътрешния финансов контрол в икономическа група „Албена“ АД – КК, както и анализира качеството на оповестяванията на вътрешния финансов контрол и управлението на риска в консолидираните отчети и докладите за дейността на други 7 икономически групи,

опериращи в сферата на туризма. Като обем, структура и балансираност трите глави изцяло отговарят на изискванията за подобен вид изследвания.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

Основните, най-съществени положителни страни на труда, са следните:

1. Избрана е интересна тема, по която (най-вече от гл. т. обекта – вътрешния финансов контрол **в икономическите групи**) в литературата, особено в българската, липсват достатъчно като брой, обхват и задълбоченост, публикации.

2. Използвани са актуални, разнообразни и значителен брой литературни източници (**около 230 броя, на български и английски език**), в т.ч. нормативни актове, и индивидуални и консолидирани годишни финансови отчети на български и чуждестранни предприятия и икономически групи.

3. Направен е успешен опит както за **теоретично, така и за емпирично изследване на проблема за вътрешния финансов контрол в икономическите групи**. Понятийният апарат и най-вече ключовите понятия, които са обект на изследване в труда – вътрешният финансов контрол, в т.ч. в икономическите групи, и самата правна, икономическа и организационна природа на икономическа група, са детайлно проучени и изяснени.

4. Извършено е **количествено изследване на връзката между качеството на вътрешния контрол и финансовото представяне на предприятията в икономическата група „Албена“ АД**, като е предложена методика за оценка на качеството на системата за вътрешния финансов контрол в икономическата група „Албена“ АД. Използвани са статистически методи – корелационен и регресионен анализ. (Табл. 22,23,24, с. 206-213).

5. Представен, изчислен и коментиран е **нов индекс – „индекс на разкритията“** на база изследване публично оповестена информация на 8 икономически групи от областта на туристическия отрасъл (вкл. групата на „Албена“ АД), в т.ч. 6 български и 2 чуждестранни (Табл. 20, с. 192).

6. Авторът е предложил **създаване и водене на „Риск регистър“** (Табл. 25, с.218) и **правила относно „Система за вътрешно управление и контрол“** (с. 234-239 и Приложение 2) на икономическа група „Албена“ АД.

7. **Идентифициране са ESG рисковете в икономическата група „Албена“** като важен компонент на системата за управление на риска в Групата, вкл. при осъществяване на вътрешния финансов контрол. (с. 239-244)

8. Въз основа на направените емпирични изследвания, посочени по-горе (т. 4 и 5) авторът е доказал формулираните от него две изследователски хипотези, а именно:

Хипотеза 1: „Нивото на публично разкриване на информация за вътрешния финансов контрол и управление на риска (чрез Индекс на разкритията) е индикатор за корпоративна прозрачност, но не е достатъчно доказателство за ефективност на вътрешната контролна система.“

Хипотеза 2: „Съществува зависимост между качеството на вътрешния финансов контрол (измерено чрез индекс, разработен от автора) и показателите за финансово представяне (рентабилност на активите и марж на печалбата) на икономическата група.“

9. Авторът е формулирал **редица конкретни изводи и препоръки (15 на брой)**, свързани с подобряване системата за вътрешен финансов контрол в икономическата група „Албена“. (с. 245-250)

Дефинираните от дисертанта приноси на научния труд (автореферат, с.45-47), 5 на брой, обективно и точно отразяват постиженията на изследването.

6. Публикации и участие в научни форуми: съответствие на количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна (да отговарят на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, съгласно чл. 2б, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България), ако дисертационният труд не е публикуван като монография

Ваня П. Христова отговаря на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, съгласно чл. 2б, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България, като за целта има 4 публикации (1 статия и 3 доклада), свързани с тематиката на дисертационния труд в официални издания с ISBN и ISSN регистрация. Общият брой точки на база представените публикации е 40, при минималко изискуем такъв от 30 точки (съгласно чл. 2б от ЗРАСРБ).

7. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не е констатирано плагиатство в дисертационния труд и в автореферата, представени за рецензиране и публична защита.

8. Критични бележки и препоръки

Като единствена препоръка към дисертанта бих отправила следната: по-детайлно проучване на възможностите на съвременните ERP системи в областта на вътрешния финансов контрол, прилагани в големи икономически групи, в т.ч., опериращи и в сферата на туризма.

9. Въпроси към дисертанта

Как се отразява **сезонността в морския туризъм** върху системата за вътрешен финансов контрол в туристическите предприятия, в т.ч. и в икономическите групи?

10. Заключение (ясно, обосновано и недвусмислено положително или отрицателно предложение относно присъждането на образователна и научна степен на дисертанта)

В резултат на всичко посочено по-горе, с пълна убеденост изразявам изцяло положителното си мнение относно предложението за публична защита дисертационен труд **„Вътрешен финансов контрол в икономическите групи“** и предлагам на уважаемото научно жури да присъди **образователната и научна степен „доктор“ на Ваня Петрова Христова.**

14.02.2026 г.

Гр. Варна

Изготвил рецензията:

/проф. д-р Фаня А. Филипова/